DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-33

НОВІ ВИМОГИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Романюк І. М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Наукового центру зв'язку та інформатизації,
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут
м. Київ, Україна

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України суттєво змінила характер бойових дій, а відтак і змінилися вимоги до особистості офіцера. Масове застосування безпілотних літальних апаратів (далі – БпЛА), високоточної зброї, тривалі артилерійські обстріли, загроза потрапляння в полон та постійна невизначеність обстановки створюють психотравмуючі умови, у яких командир має не лише зберігати власну боєздатність, а й забезпечувати стійкість підпорядкованого особового складу. За цих умов психологічна стійкість перестає бути лише індивідуальною якістю, яку перевіряють під час вступу, і перетворюється на значущу складову професійної компетентності, що системно формується, контролюється та підтримується впродовж усього періоду навчання і служби [1, с. 54].

Досвід російсько-української війни засвідчує, що психологічна стійкість особового складу формується й підтримується в умовах якісно нового характеру збройної боротьби. Противник поєднує бойові дії з невійськовими методами тиску: демонстрацією сили, економічним і політичним шантажем, масштабними інформаційно-психологічними операціями (далі – ІПсО). Одночасно масово застосовуються безпілотні системи в повітрі, на суші та на воді, засоби радіоелектронної боротьби (далі – РЕБ), високоточна зброя, змінюється просторово-часовий вимір бойових дій, а управління дедалі більше набуває мережецентричного характеру [2, с. 330].

Особливої ваги набуває інформаційна складова. Військовослужбовці Збройних Сил України постійно перебувають під впливом російських ІПсО, спрямованих на підрив довіри до командування, поширення панічних настроїв і деморалізацію; для цього використовуються фейкові повідомлення, сфабриковані відеоматеріали та технології deepfake. Отже, майбутній офіцер має бути готовим не лише зберігати власну психологічну стійкість, а й протидіяти деструктивному інформаційному впливу на підлеглих.

Психологічна стійкість розглядається як один із ключових показників психологічної підготовленості військовослужбовців, що виявляється у здатності зберігати ефективність діяльності під впливом негативних чинників бойової обстановки. Аналіз нормативних документів [3; 4; 5] та практики підготовки дає змогу виокремити чотири взаємопов'язані виміри цієї стійкості, актуальні для майбутніх офіцерів:

1) *особистісний вимір*, тобто здатність до саморегуляції в умовах гострого та хронічного стресу: під час обстрілів, атак БпЛА, протидії бронетехніці противника, за ризику потрапляння в полон. Його базовий рівень визначається ще на етапі професійного психологічного відбору, коли кандидати з виявленою нервово-психічною нестійкістю не допускаються до навчання;

2) *командирський вимір*. Офіцер повинен вміти розпізнавати гострі стресові реакції в підлеглих (ступор, паніку, агресію, істерику), надавати першу психологічну допомогу, стабілізувати підрозділ і підтримувати його бойовий дух. Отже, психологічна стійкість органічно поєднується з лідерськими якостями: самоконтролем, емоційною стійкістю, сміливістю та внутрішньою мотивацією [5, с. 107].

3) *адаптивний вимір*, що передбачає готовність швидко пристосовуватися до нових технологій, тактик противника і змін бойової обстановки, діяти в умовах децентралізованого управління та обмеженої інформації.

4) *відновлювальний вимір*, тобто здатність відновлюватися після психотравмуючих подій, адекватно оцінювати власний стан і своєчасно звертатися по допомогу без страху стигматизації.

Забезпеченню цих вимог сприяє низка інституційних змін. Наказом Міністерства оборони України № 768 від 11.11.2025 затверджено Порядок організації психологічної допомоги [3], що передбачає можливість залучення цивільних фахівців. Розбудовується система офіцерів психологічної підтримки в бойових частинах. Упроваджуються дистанційні курси психологічної підготовки до бойових умов на платформі «Армія+» [3], зокрема з використанням технологій доповненої та віртуальної реальності. Для вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) це відкриває можливості перейти від переважно лекційної форми психологічної підготовки до сценарного навчання в змодельованих умовах, наближених до реальних.

За цих умов підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів до забезпечення психологічної стійкості підрозділу потребує розвитку в них професійного мислення засобами практико-орієнтованих технологій навчання. Одним із механізмів цього може стати цільова комплексна програма, яка поєднує заняття з психологічної підготовки, тактичні навчання та симуляційні тренування, опирається на вимоги керівних документів і формує в курсантів системне бачення чинників, що впливають на морально-психологічний стан підрозділу в бойовій та навчально-бойовій обстановці.

Реалізація такої програми передбачає узгоджену діяльність командування ВВНЗ, науково-педагогічних працівників і командирів курсантських підрозділів за кількома взаємопов'язаними напрямами.

1. Насамперед ідеться про *створення у ВВНЗ середовища*, у якому турбота про психологічну стійкість особового складу є спільною відповідальністю всіх посадових осіб, а не лише завданням психологічної служби. Курсант має бачити приклад командира, який планує навантаження з урахуванням стану підлеглих, помічає ознаки перевтоми чи дезадаптації та реагує на них.

2. Другим напрямом є *постійне оновлення змісту навчання на основі бойового досвіду*. Досвід російсько-української війни накопичується й змінюється надзвичайно швидко, тому викладачі мають систематично аналізувати нові загрози для морально-психологічного стану військовослужбовців, узагальнювати досвід бойових бригад і навчальних центрів, а також оперативно вносити відповідні зміни до робочих програм і тематичних планів дисциплін. Важливу роль тут відіграє залучення до освітнього процесу офіцерів і сержантів із бойовим досвідом.

3. Третій напрям стосується *підготовки викладачів*. Вони мають володіти сучасними формами та методами психологічної підготовки до дій під час обстрілів, атак БпЛА, в умовах застосування засобів РЕБ, у різних природно-географічних і погодних умовах, а також уміти використовувати навчальні полігони, смуги психологічної підготовки, тренажери та симуляційні засоби, зокрема технології віртуальної й доповненої реальності.

4. Четвертий напрям – *наближення курсантів до реальної служби*. Крім передбаченого військового стажування, доцільно залучати курсантів старших курсів до навчань і практичної роботи в підрозділах, де вони могли б безпосередньо спостерігати організацію психологічної підтримки особового складу й брати в ній участь.

5. П'ятий напрям охоплює *психологічний і медико-психологічний супровід самих курсантів упродовж навчання*, а також індивідуалізацію їхньої підготовки з урахуванням особистісних особливостей, виявлених під час професійного психологічного відбору та подальшого вивчення.

6. Нарешті, вагомим чинником формування психологічної стійкості є національно-патріотичне виховання, *звернення до військових традицій українського війська,* прикладів мужності захисників України, а також культурна діяльність, яка зміцнює ціннісні орієнтири майбутнього офіцера та його готовність вести за собою підлеглих.

Таким чином, російсько-українська війна докорінно змінила вимоги до психологічної стійкості майбутніх офіцерів. Масове застосування безпілотних систем, засобів РЕБ і високоточної зброї, постійна загроза з повітря та інтенсивні ІПсО противника зумовлюють потребу в офіцері, здатному не лише зберігати власну боєздатність, а й забезпечувати стійкість підпорядкованого підрозділу. За цих умов психологічна

стійкість постає як інтегральна властивість особистості, що є необхідною передумовою реалізації професійної компетентності офіцера в екстремальних умовах і охоплює особистісний, командирський, адаптивний і відновлювальний виміри.

Формування психологічної стійкості не може зводитися до психологічного відбору на етапі вступу чи до окремої навчальної дисципліни. Підготовка курсантів у цьому напрямі має своєчасно враховувати зміни в характері сучасної війни, а також новітні здобутки військової теорії, педагогіки та психології. Вона потребує цілеспрямованої спільної діяльності командування, науково-педагогічних працівників і командирів курсантських підрозділів: створення освітнього середовища спільної відповідальності за психологічний стан особового складу, постійного оновлення змісту навчання на основі бойового досвіду, підготовки викладачів до використання сучасних методів і симуляційних технологій, наближення курсантів до практики військ, їх психологічного супроводу та національно-патріотичного виховання. Нормативною основою для цього є сформована останніми роками система психологічної підтримки персоналу, зокрема Порядок організації психологічної допомоги в системі Міністерства оборони України, який посилює відповідальність командирів усіх рівнів за психологічний стан підлеглих. Реалізація окреслених напрямів може сприяти підвищенню ефективності підготовки майбутніх офіцерів до забезпечення психологічної стійкості підрозділів в бойових умовах.

Література:

1. Грунтковський О., Василенко С., Сидоров К. Сучасний стан впровадження системи психологічної підтримки персоналу в Збройних Силах України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 5 (81). С. 53–60. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-81-5-53-60.

2. Семененко О. Психолого-педагогічна підтримка в умовах воєнного стану. *Social Development and Security*. 2025. Т. 15, № 2. С. 327–335. DOI: https://doi.org/10.33445/sds.2025.15.2.25

3. Про затвердження Порядку організації психологічної допомоги в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 11.11.2025 № 768. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1930-25.

4. Про затвердження Інструкції про організацію та проведення військово-професійної орієнтації громадян України і прийому на навчання до закладів фахової передвищої військової освіти, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та наукових установ у системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 16.07.2024 № 479. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1285-24.

5. Збірник стандартів психологічної підготовки у Збройних Силах України: метод. посіб. / За редакцією генерал-майора В. Клочкова. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 337 с.
6. Курс «Психологічна підготовка до бойових умов» в Армія+. Міністерство оборони України: офіц. вебсайт. 2026. URL: https://mod.gov.ua/news/yak-keruvaty-svoim-stanom-u-boiovykh-umovakh-novyi-kurs-v-armiia.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-34

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Свердлов Р. Ю.
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Науковий керівник – **Толмачов В. С.**
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної і професійної освіти,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна

У контексті цифрової трансформації освіти та інтеграції України до європейського освітнього простору актуалізується проблема оновлення професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Одним із ключових орієнтирів такої підготовки є розвиток проєктно-технологічної компетентності як інтегративної професійної характеристики, що поєднує проєктне мислення, технологічні уміння та здатність використовувати цифрові інструменти в освітньому процесі. У цьому аспекті цифровізація розглядається як методологічна основа модернізації змісту і технологій педагогічної освіти [1].

Проєктно-технологічна компетентність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій передбачає сформованість здатності до проєктування й моделювання, розуміння технологічних процесів, уміння працювати з сучасними цифровими ресурсами, а також готовність до творчого розв’язання практико-орієнтованих освітніх завдань. Її розвиток тісно пов’язаний із використанням цифрових інструментів, що забезпечують візуалізацію проєктів, організацію спільної діяльності, моделювання та рефлексію результатів навчальної роботи. До таких інструментів належать системи комп’ютерного